DELHIPUBLIC SCHOOL, CHANDIGARH

Summative Assessment-I (2014-15)

Class : X, Subject : Sanskrit (Sample Paper)

समय –3 घंटे पूर्णांक –90

[k.M&d vifBr&vock/kue

प्रश्न 1. अस्माकं देषः 'आर्यावर्तः', 'भारतवर्षम्', 'हिन्दुस्तान', 'इण्डिया' इति चतुर्भिः प्रसिद्धः सम्प्रति अस्य नाम 'भारतम्' इत्येव स्वीकृतम् अस्तिं अस्माकं देषः कष्मीरात् कन्याकुमारी पर्यन्तं कच्छात् च बंगपर्यन्तम् सुविस्तृतम् अस्तिं अस्य उत्तरस्यां दिषि नगाधिराजः हिमालयः अस्तिं अयं संसारे सर्वेषु पर्वतेषु श्रेष्ठः अस्तिं अस्माकं देषे विविधाः जातयः सम्प्रदायाः च परं सर्वे प्रेम्णा व्यवहरन्तिं अत एव अस्माकं देषः महान् अस्तिं अत्रैव श्रीरामः, श्रीकृष्णः, महात्मा बुद्धः, जैनः, महावीरः, तिरुल्लुवरः, शंकरः, राममोहनरायः दयानन्दः च अभवतं अत्र रघुचन्दगुप्त – अषोक – विक्रमादित्य – समुद्रगुप्त – हर्ष – पृथ्वीराज – संग्राम – सिंह – अकबर – प्रताप – शिवाजी – रणजीत – सिंह – प्रभृतयः महान्तः शासकाः अभवन् आधुनिके काले अत्रैव गान्धिः, रवीन्द्रः, जवाहरलालः, सुभाषः, लालबहादुरष्च इत्येते महान्तः पुरुषाः अजायन्त राष्ट्रभक्तिः अस्माकं प्रथमं कर्त्तव्यम् अस्तिं अस्माभिः स्वदेषस्य सेवा मनसा वाचा कर्मणा च महता यत्नेन करणीयां अस्माभिः, सम्प्रदायभेदं, भाषाभेदं, प्रदेषभेदम् आदिकं विस्मार्य ऐक्येन स्वदेषस्य रक्षा उन्नतिः च कर्त्तव्या

(क) एकपदेन उत्तरत :– (2)

(1) भारतस्य उत्तरे कः अस्ति?

(2) हिमालयः संसारस्य केषु श्रेष्ठः?

(3) अस्माकं प्रथमं कर्त्तव्यं किम्?

(4) मनसा वाचा कर्मणा कस्य सेवा करणीया?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत :– (4)

(1) भारतस्य प्रसिद्धानि नामानि कानि सन्ति?

(2) भारते विविधाः जातयः सम्प्रदायाः च सर्वे कथं व्यवहरन्ति?

(ग) यदानिर्देषम् उत्तरत :– (2)

(1) 'हिमालयः' इति पदस्य अत्र किं विषेषणं प्रयुक्तम्?

(2) अत्र किं अव्यय पदं प्रयुक्तम्?

(3) 'युष्माकम्' इति पदस्य अत्र किं विलोमपदं प्रयुक्तम्?

(4) 'अधुना' इति पदस्य अत्र किं पर्यायपदं प्रयुक्तम्?

(घ) अस्य अनुच्छेदस्य उचितं शीर्षकं लिखतं (2)

[k.M ^[k* & jpukRedy[kue

प्रश्न 2. मित्राय वर्धापनं पत्रम् उचितपदैः पूरयत :– (5)

मंजूषा – तव, समाचार पत्रे, नमस्कारः, ददामि, तुभ्यम्, अस्मि, दिल्ली नगरम्, ज्ञात्वा, अतीव, चित्रम्

परीक्षाभवनात्,

(1) ____________________

प्रिय मित्र!

सस्नेहं (2) ____________________

अद्य (3) ____________________ तव (4) ____________________ प्रकाषितम् तव सफलतां (5) ____________________ अहम् (6) ____________________ प्रसन्नः (7) ____________________ अहं (8) ____________________ वर्धापनं (9) ____________________ मातापितृभ्यां नमः

(10) ____________________ मित्रम्,

कुणालः

प्रश्न 3. पंचसंस्कृतवाक्येषु मंजूषापदसहायतया अधोलिखितं चित्रवर्णनं कुरुत – (10)

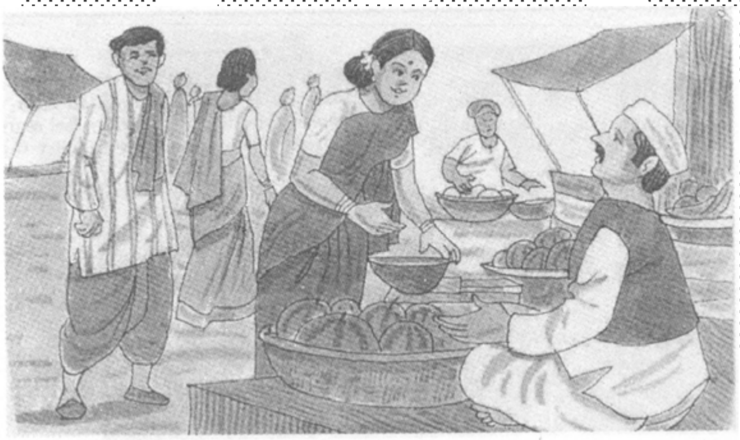

मंजूषा – फलानि, फलविक्रेता, क्रेतारः, विक्रयं, कुर्वन्ति, बालिकया, गच्छति, महिला, सन्तिं

[k.M ^x* & vuç;Dr0;kdj.ke

प्रश्न 4. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदेषु संधिच्छेदं संधिं वा कुरुत :– (5)

(क) <u>यथोचितं</u> क्रियताम्

(1) यथा + उचितं

(2) यथो + चित

(3) यथ + ओचित

(4) यथ + उचित

(ख) कोऽनर्थफलः? मानः

(1) क + अनर्थफल

(2) को + नर्थफल

(3) कः + अनर्थफलः

(4) क + अर्थफल

(ग) जगत् +षत्रुः कः अस्ति ?

(1) जगषत्रु

(2) जगच्छत्रुः

(3) जगष्षत्रुः

(4) जगश्षत्रु

(घ) निः+ बलः जनः कुत्र अस्ति?

(1) निबल

(2) निर्बल

(3) निर्बलः

(4) निबलः

(ङ) महा + ओघ

(1) महोघ

(2) महौघ

(3) महाघ

(4) महेघ

प्रश्न 5. रेखांकितपदेषु समासविग्रहं समासं वा कुरुत :— (6)

(क) सरसि नीलोत्पलानि षोभन्ते

(1) नीलं च तत् उत्पलं

(2) नीलानि च तानि उत्पलानि

(3) नीलं च उत्पलं

(4) नीलानि च उत्पलानि

(ख) अस्माकं क्षेत्रे सुवर्णपूरितः कलशः विद्यतें

(1) सुवर्णेन पूरितः

(2) सुवर्णम् पूरितः

(3) सुवर्णात् पूरितः

(4) सुवर्ण पूरितः

(ग) यषोदा श्रीकृश्णस्य मुखचन्द्रं पष्यति

(1) मुख चन्द्रं इव

(2) मुख चन्द्रं एव

(3) मुख इव चन्द्रं

(4) मुख चन्द्रं

(घ) <u>तपोधनम्</u>

(1) तपो धनम

(2) तपो एव धनम्

(3) तपः एव धनम्

(4) तपः धनम् इव

(ङ) <u>न हितम्</u>

(1) अनहितम

(2) अहितम्

(3) अनहितम्

(4) अहितम

(च) <u>पंचवटी</u>

(1) पंच वटीनां समाहारः

(2) पंचानाम् वटानाम् समाहारः

(3) पंच च वटी

(4) पंच च सा वटी

प्रश्न 6. प्रकृति–प्रत्ययान् योजयित्वा अनुच्छेदं पुनः लिखत :– (6)

अस्माभिः विद्यालयं प्रति समयेन (1) ________________ (गम् + तव्यत्) (2) ________________ (गुण + इन्) जनः (3) ________________ (इतिहास + ठक्) दृष्यं दृष्ट्वा तूष्णीम् तिष्ठति (4) ________________ (षक्ति + मतुप्) अपि तेभ्यः क्रुध्यति (5) ________________ (परिश्रम + इन्) जनाः (6) ________________(समाज + ठक्) रीति पालनीयः

प्रश्न 7. अव्ययपदैः पूरयत :– (5)

(तत्र, ष्वः, उच्चैः,यदा , षनैः)

क) वृद्धाः ______________चलन्तिं

ख) बालकाः ______________हसन्तिं

ग) हे छात्र! ______________ मा खेलं

घ) अहम् ______________ दिल्ली नगरे गमिश्यामिं

ङ) __________मेघाः आगच्छन्ति तदा वर्शा भवतिं

प्रश्न 8. वाच्यपरिवर्तनं कृत्वा लिखत :– (4)

(क) माता – पुत्रि! बहिः के आगच्छन्ति?

पुत्री –मातः! बहिः भिक्षुकैः (1) ________________.

(ख) माता – पुत्रि! किं ते भोजनं याचन्तिं

पुत्री –मातः! (2) ________________ भोजनं न याच्यतें

(ग) माता – तर्हि भिक्षुकाः वस्त्रं वाञ्छन्ति?

पुत्री –मातः! भिक्षुकैः (3) ______________________ वाञ्छयतें

(घ) माता – त्वम् भिक्षुकान् (4) -------- यच्छसि?

प्रश्न 9. अंकानां स्थाने संस्कृतपदेषु समयं लिखत :– (4)

(क) प्रातः 9.30 वादने प्रार्थना, भक्तिसंगीतम्

(ख) प्रातः 10.15 वादने मुख्यातिथेः आगमनम्, स्वागतम्

(ग) प्रातः 11.00 वादने प्रतियोगितायाः प्रारम्भः

(घ) मध्याह्ने 12.45 वादने निर्णयः

[k.M ^?k* & ifBr&vock/kue

प्रश्न 10. अधोलिखितम् गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि उत्तरपुस्तिकायां लिखत :–

तस्य वचनम् अश्रद्धेयं मत्वा मदोद्धताः कपयः प्रहस्य अवदन् – भो! किमिदं उच्यते? न वयं स्वर्गसमानोपभोगान् विहाय अटव्यां क्षार–तिक्त–कषाय–कटु– रूक्षफलानि भक्षयिष्यामः एतदश्रुत्वा साश्रुनयनो यूथपतिः सगद्गदम् उक्तवान्– 'रसनास्वादलुब्धाः यूयम् अस्य सुखस्य कुपरिणामं न जानीथ अहं तु वनं गच्छामि ' अथ अन्यस्मिन् अहनि स मेषो यावत् महानसं प्रविशति तावत् सूपकारेण अर्धज्वलितकाष्ठेन ताडितः ऊर्णाप्रचुरः अश्वशालां प्रविशति दाहवेदनया च भूमौ लुठति तस्य क्षितौ प्रलुठतः तृणेषु वह्निज्वालाः समुत्थिताः ज्वालामाकुलाः अश्वाः प्राणत्राणाय इतस्ततः अधावन्

(क) एकपदेन उत्तरत :– (1)

(i) मेषः केन अर्धज्वलितकाष्ठेन ताडितः?

(ii) वानराः कीदृशानि फलानि खादितुं न इच्छन्ति स्म?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत :– (2)

(i) कुत्र क्षार–तिक्त–कषाय–कटु– रूक्षफलानि प्राप्यन्ते?

(ii) अश्वाः प्राणत्राणाय कुत्र अधावन् ?

(ग) निर्देशानुसारम् उत्तरत :– (2)

(i) रूक्षफलानि – इत्यत्र विशेषणपदं किम्?

(1) फलानि

(2) रूक्ष

(3) जाज्वल्यमानः

(4) कटु

(ii) 'भूमौ' इति पदस्य किं पर्यायपदं अत्र प्रयुक्तम्?

(1) धरती

(2) क्षितौ

(3) कटु

(4) रूक्ष

(iii) 'जानीथ' इति क्रियापदस्य कर्तृपद चित्वा लिखतं

(1) ऊर्णाप्रचुरः

(2) मेश्ः

(3) यूयम्

(4) वयम्

(iv) 'रुदनं कृत्वा' इत्यस्य पदस्य विपरीतार्थकं अनुच्छेदात् चित्वा लिखतं

(1) हसित्वा

(2) प्रहस्य

(3) सगद्गदम्

(4) मत्वा

प्रश्न 11. पद्यांशं पठित्वा उत्तराणि लिखत :– (5)

शक्नोतीहैव यः सोढुं प्राक् शरीरविमोक्षणात्
कामक्रोधोद्भवं वेगं स युक्तः स सुखी नरः

एकपदेन उत्तरत :–

(क) युक्तः कीदृशं वेगं सोढुं शक्नोति?

(ख) कः नरः सुखी?

पूर्णवाक्येन उत्तरत :–

(क) किं कृत्वा नरः सुखी भवेत्?

निर्देशानुसारं उत्तरत :–

(क) 'षक्नोतिः' शब्दस्य लकारः कः?

(ख) सुखी इति पदं कस्य विशेषणपदं ?

प्रश्न 12. नाट्यांश (5)

शक्रः – राजन्! भवतः दानवीरताम् आकर्ण्य आशान्वितः भवत्समीपम् आगतोऽस्मिं देव! रवि–शशि–तारा–मण्डलभूषितं जगत् एतत् कथमिव पश्येयम् चक्षुर्हीनः!

राजा – भगवन्! भवन्मनोरथं पूरयित्वा आत्मानम् अनुगृहीतं कर्तुम् इच्छामिं

शक्रः – यदि भवान् प्रीतः, तदा त्वत्तः एकस्य चक्षुषः दानम् इच्छामि येन मम लोकयात्रा निर्बाधा भवेत्

राजा – भो मित्र! किमेकेन चक्षुषा, अहं भवते चक्षुर्द्वयमेव प्रयच्छामिं

एकपदेन उत्तरत :–

(क) शक्रः किं आकर्ण्य आशान्वितः नृपस्य समीपम् आगच्छत्?

(ख) शक्रः किम् इच्छति स्मः?

पूर्णवाक्येन उत्तरत :–

(क) जगत् कीदृशः अस्ति?

निर्देशानुसारं उत्तरत :–

(क) नेत्रम् इति पदस्य पर्याय किं प्रयुक्तम्?

(अ) चक्षुषः (ब) चक्षुर्हीनः

(स) भूषितम् (द) अनुगृहीतम्

(ख) अहं भवते चक्षुर्द्वयमेव ––––––––– अत्र भवते कस्मै प्रयुक्तम्?

(अ) शक्राय (ब) भवते

(स) राज्ञे (द) दानवीराय

प्रश्न 13. अधोलिखित पद्यद्वयस्य भावार्थम् उपयुक्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत– (4)

(क) तस्मात्त्वमिन्द्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभं
पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनम्।

भावार्थः

अतः हे भरतवंशे श्रेष्ठ अर्जुन! त्वम् सर्वप्रथमम् (1) ________________ वशे कृत्वा एनं पापिनं मारय यः मनुष्यस्य समस्तं (2) ________________ विज्ञानश्च नाशयति

(ख) कोऽनर्थफलः ? मानः का सुखदा ? साधुजनमैत्री
सर्वव्यसनविनाशे को दक्षः ? सर्वथा त्यागी।

भावार्थः

यस्य फलम् अनर्थः एव सः मानः का सर्वदा सुखं ददाति? सज्जनानां (1)__________________________ कः सर्वाः विपदः नाशयितुं चतुरः ? यः सर्वप्रकारेण (2) ________________ भवतिं

प्रश्न 14 अधोलिखित पद्यस्य अन्वये रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत – (4)

कलहान्तानि हर्म्याणि, कुवाक्यान्तं च सौहृदम्
कुराजान्तानि राष्ट्राणि, कुकर्मान्तं यशो नृणाम्।

अन्वयः

(1) ––––––––कलहान्तानि, (2) ________________ च कुवाक्यान्तम्, राष्ट्राणि (3) ________________ नृणाम् (4) ________________ कुकर्मान्तम् (भवति)

प्रश्न 15 प्रश्ननिर्माणं कुरुत :– (4)

(क) अनृतं वदति येत् काकः पष्यति 1

(1) किम्

(2) कः

(3) केशाम्

(ख) साधूनाम् महत्त्वं विद्यते यथासमयम्

(1) किम्

(2) कः

(3) केशाम्

(ग) सर्वेकामान् अवाप्नोतुं

(1) कति

(2) कान्

(3) कुत्र

(घ) हे राघव !सर्वान् भज

(1) कति

(2) कान्

(3) कुत्र

प्रश्न 16. घटनाक्रमानुसारं वाक्यानि पुनः लिखत :– (4)

क) एकदा शक्रः नेत्रहीनयाचकस्य रूपे राज्ञः समीपम् आगच्छतं

ख) विषण्णाः अमात्याः अवदन्–महाराज! अलम् एतावता दुस्साहसेन

ग) वैद्योक्तविधिना राजा एकं चक्षुः उत्पाट्य प्रीत्या याचकाय समर्पितवान्

घ) अथ भगवान् बोधिसत्त्वः शिवीनाम् राजा बभूव

ङ) याचकः उवाच–त्वत्तः एकस्य चक्षुषः दानम् इच्छामि येन मम लोकयात्रा निर्बाधा भवेत्

च) जनकल्याणकर्मसु रतो राजा पुत्रवत् प्रजाः पालयति स्मं

ज) भो मित्र! किमेकेन चक्षुषा, अहं भवते चक्षुर्द्वयमेव प्रयच्छामिं

झ) नूनं ते दानवीराः सौभाग्यशालिनः यान् याचकाः, शरीरस्य अंगानि अपि याचन्ति

प्रश्न 17 शुद्धम् अर्थम् चित्वा लिखत :– (4)

(क) स राजा नगरस्य समन्ततः दानशालाः अकारयत्

(1) अन्तिमे प्रान्ते (2) सम्यक् प्रकारतः (3) परितः

(ख) तत्र अर्थिनाम् समूहः अभीष्टानि वस्तूनि प्राप्य सन्तुष्टः अभवत्

(1) धनिनाम् (2) याचकानाम् (3) व्यापारिणाम्

(ग) राज्ञः स्वेषु गात्रेषु अपि निरासक्तिं विज्ञाय सकलं जगत् व्याकुलम् अभवत्

(1) अंगेषु (2) चरणेषु (3) स्तुतिगायकेषु

(घ) शारदा सर्वदास्माकं समीपं वर्ततें

(1) कमला (2) नदी (3) सरस्वती